

Gömöri György

Regényes életrajz vagy életrajzi regény?

Sokoldalú szerzőnk, az Írországban élő Kabdebó Tamás ezúttal új műfajba vágott bele, amit elég nehéz meghatározni, mert bár egy történelmi alakkal foglalkozik, az nem életrajz és nem is dokumentum-regény. Ha nagyon megszorítanának, talán úgy jellemezhetném a könyvet, hogy bizonyos életrajzi adalékokkal szolgáló és részben azok köré írott szöveggel, regényes történettel állunk szemben. De mivel maga a főszereplő érdekes ember és a magyarokhoz fűződő kapcsolata elmondásra érdemes, féltő, hogy a naivabb olvasók elhiszik azt, amiről a történész Kabdebó tudja, hogy nem tényeken alapszik, s amit ugyanakkor a regényíró Kabdebó mesévé formálva, jól kiszínezve előad.

Példaként hadd utaljak a „Blackwell és a magyarok” elején közölt levélre, amit Joseph Blackwell angol diplomata ír egy barátjának szülővárosába, Cobridge-be. A levél keltezése 1848. január hetedike. Honnan írja Blackwell ezt a levelet? Pressburgból, vagyis Pozsonyból. A regényből viszont úgy tűnik, mintha Blackwell levelét Grazból írná, ahol éppen családjánál időzik. És mivel Kabdebó a családlátogatás látszatát szeretné kelteni, a regényben egyszerűen átírja a más helyen már pontos fordításban közölt levelet, a múlt időt jelenre javítva és más kisebb kiigazításokat eszközölve a levélen.

Ha másra nem, ez a tény nyomban fényt vet a jeles szerző „kétlakiságára”. Kabdebónak ugyanis még 1990-ben megjelent a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában egy értekezése *Blackwell küldetése* címen. Az eredetit Kabdebó angolul írta, a könyvet Kádár Judit és Magyarics Tamás fordították magyarra. Olyan tudományos igényű műről, értékes forrásmunkáról beszélünk, amely, ahogy azt mondani szokták, hasznos adalékokkal gyarapította a XIX. századi angol-magyar kapcsolatok történetét. Indokolt-e ezzel a művel összevetnünk a Joseph Blackwellről írt kisregényt?

Azt hiszem, indokolt. Ebben engem nem a filológusi túlbuzgóság vezet, hanem annak a szemügyre vétele, mennyire távolodik el a fikció a valóságtól, s ennek milyen következményei lehetnek Blackwell alakjára nézve. Először is rögzítsük a tényeket: Joseph Blackwell cobridgei katolikus fazékgyáros családból származik, tehát egy olyan polgári rétegből, amelyik nem a kék vérnek, hanem egyéni tehetségének köszönheti felemelkedését. A fiatal Blackwell még Londonban megismerkedik Mayer Fidéllel, a Habsburg Birodalom londoni követének titkárával, s rajta keresztül magával a követtel, Esterházy Pál Antal herceggel. Mayer elbeszélései kíváncsiságot keltenek benne Magyarországra iránt, ahová el is látogat. Mikor? A *Blackwell küldetése* szerint már 1818-ban. A *Blackwell és a magyarok* szerint csak 1821-ben.

Ekkor állítólag megismerkedik gróf Wesselényi Miklóssal és Széchenyi István gróffal. (Jóllehet Széchenyi naplójában Blackwell neve először 1844-ben merül föl!) Mivel én inkább 1818-re szavaznék az első látogatást illetően, úgy gondolom, hogy ez az első látogatás nem hagyott túl mély nyomokat Blackwellben, aki aztán beutazta egész Nyugat-Európát. S ha valami ekkoriban érdekelte, az inkább a Habsburg monarchia társadalmi berendezkedése volt, mint a császári-királyi abszolutizmus által eléggé háttérbe szorított Magyarhoné.

Egyébként Blackwell 1827-ben elveszi feleségül az osztrák Agnes Warmuthot, de mivel apjának cége egy évvel később csődbe megy, tehát feleségét nem tudja eltartani, egyelőre Grazban hagyja, ahová időnként visszavisszatér. És mint Kabdebó Tamás történelmi értekezésében írja: Blackwell 1828 és 1836 közötti útjairól alig tudunk valamit. A regényíró ezt a hézagot szeretné kitölteni, tehát megismerteti angolját egy Szendrő Gáspár nevű magyar földbirtokossal, aki aztán meghívja Blackwellt egy al-dunai hajózásra - természetesen gróf Széchenyi István társaságában. Mármost Széchenyi 1834-ben valóban lehajózott a Vaskapuhoz, de Kabdebó regénye szerint erről a kirándulásról Blackwell is beszámol a naplójában. Mégpedig azért veszi magának a hajóút fáradságát, hogy a gróftól megtudja „az osztrák kormány nyílt és titkos szándékait” (36-37 o.).

Más szóval: a regény Blackwellje nem csak bennfentesebb, mint a valóságos Blackwell, de már ekkor magyarbarátabb és politikailag előrelátóbb, mint a legtöbb

angol (illetve osztrák-magyar) politikus. Vagyis Kabdebó Blackwell későbbi tevékenységéből sokat visszavetít az ekkor még (szerintem monarchiahű, konzervatív és magyar autonómiában még egész bizonyosan nem gondolkodó) angol fázékügynökre. Akinek magyar szempontból első figyelemreméltó dolgozata az *Acts of the Hungarian Diet*, ami csupán 1837 őszén jelenik meg az *Athenaeum* című tekintélyes angol folyóiratban. Ez egy történelmi-politikai áttekintés a magyarokról, amiben Blackwell hangsúlyozza, hogy az 1825 szeptemberében összehívott országgyűlés új fejezetet nyitott az ország alkotmányos történetében. Azt is észreveszi, hogy a Buda és Pest között építendő híd terve, ahol minden átkelőtől hídvámot szedhetnek, „nyíltan támadja” a magyar nemesség előjogait és precedensül szolgálhat a jövőre nézve.

Még az előző évben Blackwell írt egy érdekes pamfletet is „Néhány megjegyzés külpolitikánkhoz” címmel, amelyben kifejtette azt a nézetét, Anglia érdeke, hogy egy „erős dunai hatalom” legyen a szövetségese. Egy ilyen hatalomra, amellyel kapcsolatban másodrendű kérdés, hogy Bécsben, vagy Pesten van-e a központja, az orosz terjeszkedés megállítása miatt van szükség. Igaz, ebből a szempontból Blackwell nem volt nagyon eredeti: az 1830-31-es lengyel felkelés leverése után a hagyományos brit egyensúlypolitikának alternatívákat kellett már keresnie az orosz nagyhatalmi törekvések megfékezésére - ez azonban egészen a krími háborúig nem történt meg.

1841-ben a sokoldalú Blackwell öt felvonásos melodramát adott ki Londonban, magyar témára: ez volt a *Rudolf of Varosnay*. A Beleznay-család tragédiáját megjelenítő művet sehol sem adták ugyan elő, de Varannai Aurél azt 1977-ben magyarra fordítva kiadta. Mármost Kabdebó Blackwell-regényébe beiktat egy elég hosszú jelenetet a *Varosnay*-ból, de nem közli, ez most a Varannai-féle fordítás, vagy a sajátja. Nem akarok itt szerzői jogokra hivatkozni, de ez így kicsit furcsa.

A negyvenes években Joseph Blackwell több terv erejéig foglalkozott Magyarországgal - egy vasútvonal építését szorgalmazta Bécstől és Pesttől Fiuméig, illetve szeretett volna brit konzul lenni Pesten, ahol még nem volt ilyen konzulátus. Egyik terve sem valósult meg. Bár Sir Robert Gordon, az Egyesült Királyság bécsi nagykövete pártolta a konzulátus tervét, 1847-ben Lord Ponsonby lett az utódja, s ezt a Ponsonbyt Kabdebó egy helyütt „magyarfalónak” jellemzi. Talán az nem volt, de maximálisan Habsburg-barát és a magyarok minden önállósulási tervétől idegenkedő diplomata volt ez az angol úr, akinek jelentései 1848-49-ben biztosan nem adtak objektív képet a Foreign Office-nak a magyarokról.

De visszatérve Blackwellhez - úgy tűnik, 1844 előtt diplomatánk hadilábon állt a magyar nyelvvel. Sir Robert Gordonnak ez után írt jelentéseiből látszik, hogy most már magyar nyelvű dokumentumokat is használ munkájában. Tény, hogy Blackwell barátkozik magyar politikusokkal -

úgy tűnik, főleg a centristákat kedveli, Szalay Lászlótól, Eötvös József. Szemere Bertalannal is jóban van - de az már, amit Kabdebó regényében elképzelt, hogy Szemere beszámolhatott az angol diplomatának Vörösmarty és Petőfi vitájáról az olaszországi magyar csapatokat illetően (155. o.), eléggé valószínűtlen. Az pedig erős költői túlzás, nem is illik Blackwell jelleméhez, amit Kabdebó beiktat regényébe, hogy az angol ügynök 1848. március 15-e után, a pesti forradalmi hangulat jellemzésére, elküldte volna a „Talpra magyar!” teljes szövegét Lord Ponsonby-nak. Ponsonby jószerivel még Byront sem olvasott, Byron sem érdekelt, mint költő, nemhogy Petőfi.

Végül kérdéses Blackwellnek a szabadságharcral kapcsolatos regénybeni beállítása. Lehet, hogy gróf Battyhány Lajos valóban előre látta, hogy Ausztria szorult helyzetében orosz beavatkozást fog kérni Magyarországon. De már az a debreceni látogatás (1849. május elsején!), ahol Blackwell arra akarja rávenni Kossuthot, vonja vissza a függetlenségi nyilatkozatot és egyezzen ki Ferenc Józseffel, megint csak nem azért valószínűtlen, mert egy regényben ilyen nem lehet elképzelni, hanem azért, mert a történelmi Blackwellnek ilyen tárgyalásra aligha volt felhatalmazása. Ettől még ellátogathat (a regényben, nem a valóságban) Magyarországra 1861-ben és küldhet dísztáviratot Deák Ferencnek a Kiegyezés után. Kabdebó regénye ezzel végződik, így lesz kerek a történet. De a valóságos Blackwell 1857-től a poroszországi Stettinben volt brit konzul és minden valószínűség szerint 1886-ban halt meg. Gondolt-e egyáltalán a magyarokra öreg korában, vagy sem? Ki tudja.

(Kabdebó Tamás: *Blackwell és a magyarok*. Diplomata regény, Concord Media Rt., 2007.)

Horváth László: Meditáció I.